

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2

บทที่ 2 หลักการเลี้ยงปลาสวยงาม

เนื้อหา

1. การเลือกชนิดปลาที่จะเลี้ยง
2. วิธีการเลือกซื้อปลาสวยงาม
3. หลักการเบื้องต้นของการเลี้ยงปลาสวยงาม

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 2 แล้วนักเรียนสามารถ

1. เลือกชนิดปลาสวยงามที่จะเลี้ยงตามความต้องการของตนเองได้อย่างถูกต้อง
2. จำแนกชนิดของปลาสวยงามตามลักษณะการกินอาหารได้อย่างถูกต้อง
3. บอกข้อสังเกตการเลือกซื้อปลาสวยงามได้ อย่างน้อย 5 ข้อ
4. อธิบายหลักการเบื้องต้นของเลี้ยงปลาสวยงามได้

จำนวนคาบที่เรียน

4

คาบเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ฟังคำบรรยายประกอบการใช้ PowerPoint เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน
2. ศึกษาเอกสารประกอบการสอน
3. จัดให้มีการสังเกตปลาสวยงามในตู้กระจก
4. ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปประเด็นที่สำคัญ
5. ตอบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. สื่อ PowerPoint ประกอบด้วยคอมพิวเตอร์แบบพกพา พร้อมด้วยเครื่องฉายภาพ
2. เอกสารประกอบการสอนและหนังสืออ่านประกอบ
3. ตู้เลี้ยงปลาสวยงาม และปลาสวยงาม

การวัดผลและการประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแสดงความคิดเห็น
2. สังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา และบันทึกการทำกิจกรรม การตอบคำถาม การให้ความสนใจในขณะอภิปรายและซักถาม
3. ตรวจสอบการทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน และเก็บคะแนน

บทที่ 2

หลักการเลี้ยงปลาสวยงาม

การเลี้ยงปลาสวยงามมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว มีการปรับปรุงอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ทันสมัย และดูสวยงามมากขึ้น ทำให้มีผู้สนใจเลี้ยงปลาสวยงามกันมากขึ้น ซึ่งมีทั้งที่เลี้ยงเป็นงานอดิเรก เลี้ยงเพื่อความเพลิดเพลิน เลี้ยงเป็นอาชีพเสริมและเลี้ยงเป็นอาชีพหลัก ถึงแม้ว่าการเลี้ยงปลาสวยงามจะดูเป็นเรื่องง่าย แต่ก็มีผู้เลี้ยงหลายราย ที่ประสบปัญหาปลาเกิดโรค และปลาตาย ทำให้ถึงกับเลิกเลี้ยงไปบ้างก็มี ทั้งนี้เนื่องจาก มีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้อง ผู้เลี้ยงควรจะต้องทราบหรือเข้าใจเพื่อป้องกันความผิดพลาดตั้งแต่เริ่มต้นหรือผู้ที่ต้องการเลี้ยงปลาสวยงามเป็นอาชีพ ก็ยิ่งจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจ ศึกษาความรู้ และประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีความสนใจ และหมั่นสังเกตลักษณะอาการของปลาอยู่เสมอ ก็จะช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้ หลักการเลี้ยงปลาสวยงามประกอบด้วย ชนิดของปลาสวยงาม ซึ่งมีข้อที่ต้องพิจารณา ได้แก่ ความหลากหลายด้านชนิด ความสวยงามกับปัจจัยในการเลี้ยง หากผู้เลี้ยงต้องการเลี้ยงปลาสวยงามเพื่อการค้าจะต้องศึกษาความต้องการของตลาดและแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งจำเป็นต้องรู้ถึงนิสัยของปลา การอยู่ร่วมกัน และความอดทนของปลาแต่ละชนิด ซึ่งถ้าเป็นผู้เริ่มต้นศึกษาหรือเริ่มเลี้ยง ต้องจำแนกชนิดของปลาตามลักษณะการกินอาหารให้ได้ เพราะถ้าเลี้ยงปลาที่มีการกินอาหารต่างกัน ปลาบางตัวอาจจะถูกกิน หรือถูกแย่งอาหารได้ วิธีการเลือกซื้อปลาสวยงามก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบก่อนที่จะตัดสินใจซื้อปลาชนิดนั้น ๆ มาเลี้ยง เช่น ความสมบูรณ์ของอวัยวะต่าง ๆ การสังเกตการว่ายน้ำ การกางของครีบ การทรงตัว รวมทั้งการสังเกตสีสันทันของปลา เป็นต้น นอกจากนั้น การทำความเข้าใจกับหลักการเบื้องต้นในการเลี้ยงปลาสวยงาม เช่น การเลือกภาชนะ หรือสถานที่ที่เหมาะสมกับปลา การเตรียมน้ำเพื่อเลี้ยงปลา ชนิดและความหนาแน่นของปลา การรักษาความสะอาดและการถ่ายเทน้ำ การให้อาหาร การเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำโดยเฉพาะอุณหภูมิของน้ำ การให้แสงสว่าง ตัวอย่างของการเลี้ยงปลาสวยงามประเภทต่าง ๆ แสดงไว้ในภาพที่ 2.1

(ก) การเลี้ยงปลาทะเล

(ข) การใช้ตู้ปลาเป็นโต๊ะรับแขก

(ค) ตู้จำลองระบบนิเวศทางทะเล

(ง) การเลี้ยงปลาสวยงามเพื่อจำหน่าย

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการเลี้ยงปลาสวยงาม

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเลือกชนิดปลาที่จะเลี้ยง

การเลือกชนิดปลาที่จะเลี้ยงภายในตู้ใดตู้หนึ่ง ผู้เลี้ยงจะต้องเลือกปลาให้ถูกต้อง จึงจะทำให้ได้ปลาสวยงามไว้ดูตามที่ต้องการ โดยที่ไม่มีภาระยุ่งยากจนเกินไป อรุณี รอดลอย และคณะ (2552) และ ประภาส โฉลกพันธุ์รัตน์ (2540) ได้สรุปหลักการสำคัญสำหรับการเลือกชนิดปลาสวยงามที่จะนำไปเลี้ยงไว้ดังนี้

1. ชนิดของปลาสวยงาม

การเลือกชนิดปลานั้นย่อมต้องขึ้นกับความชอบของแต่ละบุคคล เนื่องจากปลาสวยงามที่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบันมีมากมายถึง 100 กว่าชนิด แต่ไม่ใช่ทุกคนจะเห็นว่าสวยงาม ดังนั้นการเลือกชนิดปลาก็จะขึ้นกับความชอบของแต่ละคนเป็นหลัก โดยอาจใช้หลักต่อไปนี้ช่วยพิจารณาด้วย คือ

1.1 ความสวยงามของปลามีหลายรูปแบบแตกต่างกันไปบางคนอาจชอบปลาขนาดเล็ก ๆ ที่มีสีสันฉูดฉาด ว่ายน้ำไปมาตลอดเวลา เช่นพวกปลาหางนกยูง ปลาสอด และปลาชนิดต่าง ๆ

บางคนอาจชอบปลาที่ว่ายน้ำช้าๆ ดูสง่างาม เช่นปลาปอมปาดัวร์ ปลาเทวดา หรือบางคนอาจชอบปลาขนาดใหญ่ เช่น ปลาออสการ์ ปลามังกร ปลากราย และปลาแรด ปลาที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้ บางชนิดมีความต้องการจำเพาะในระหว่างการเลี้ยง เช่นปลานีออนและปลาปอมปาดัวร์ ต้องการอุณหภูมิน้ำค่อนข้างสูง ทำให้ต้องมีการใช้เครื่องให้ความร้อนช่วยในช่วงฤดูหนาว มิฉะนั้นปลาจะตายได้ง่าย ปลาบางชนิดที่เป็นปลาขนาดใหญ่ เช่นปลามังกร ผู้เลี้ยงต้องเข้าใจการเตรียมอาหารไว้ให้ปลาขนาดของตู้ ราคาปลา และการดูแลรักษา ปลาบางชนิดสามารถเลี้ยงร่วมกันได้ ปลาบางชนิดต้องแยกเลี้ยงเดี่ยว หรือเลี้ยงเพียงชนิดเดียว เช่น ปลาออสการ์ ปลากราย และปลาแรด ดังนั้นการเลือกปลาสวยงามเพื่อนำมาเลี้ยง ผู้เลี้ยงจึงควรที่จะ ต้องศึกษาข้อมูลของปลาที่ต้องการเลี้ยงโดยละเอียด โดยอาจศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำรา ซึ่งมีผู้เขียนออกมาจำหน่ายกันมากขึ้น นอกจากนั้นการทำข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตก็เป็นแหล่งรวมความรู้มากมาย หรือสามารถสอบถามจากผู้ขายปลาที่ร้านขายปลาสวยงามก็จะช่วยให้เลือกปลาได้อย่างเหมาะสม

1.2 ความหลากหลายของปลาสวยงาม สุจินต์ หนูขวัญและอรุณี รอดลอย (2552)

รายงานว่าปัจจุบันมีปลาสวยงามที่ผลิตและเลี้ยงในประเทศไทยประมาณ 100 ชนิด และปลาสวยงามต่างประเทศอีก 100 ชนิด ที่สามารถนำมาเลี้ยงได้ ผู้เลี้ยงควรจะต้องรู้ว่าปลาที่ต้องการเลี้ยงนั้นมีความหลากหลายสายพันธุ์ หรือข้ามพันธุ์ได้โดยการดำเนินการของมนุษย์ ทำให้ปลาบางกลุ่มหรือบางชนิดค่อนข้างมีความหลากหลายทางสายพันธุ์ ดังนั้นลักษณะของปลาที่เห็นนั้นอาจไม่ใช่ลักษณะแท้ของสายพันธุ์ก็ได้ ตัวอย่าง เช่น ปลาทอง ปลาเทวดา ปลาหางนกยูง และปลาสดชนิดต่าง ๆ จะมีการคัดลักษณะเด่นของลูกปลาที่ได้นำมาใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ หรือผสมข้ามสายพันธุ์กับปลาจากแหล่งอื่น ๆ ทำให้ได้ปลาที่มีรูปทรง สีสัณ และลักษณะครีบแตกต่างกันออกไป ผู้เลี้ยงปลาหลายรายที่หลงเชื่อซื้อปลาลักษณะเด่น ๆ ตามที่ต้องการ เพื่อนำมาใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ แต่เมื่อดำเนินการเพาะพันธุ์แล้ว พบว่าลูกปลาที่ออกมาจะมีรูปร่างหลายลักษณะเช่นกัน ดังนั้นควรจะได้ศึกษาว่าปลาชนิดใดหรือกลุ่มใดมีความหลากหลายทางสายพันธุ์อย่างไรบ้าง หากนำมาเลี้ยงปะปนกันแล้วจะทำให้เกิดปัญหาการผสมข้ามสายพันธุ์ได้หรือไม่

1.3 ความต้องการของตลาด หากจะดำเนินการเลี้ยงปลาสวยงามเพื่อเป็นการค้า

จำเป็นต้องศึกษาการตลาดของปลาชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะตลาดในพื้นที่ ว่ามีความต้องการปลาสวยงามชนิดใด ก็จะช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้ง่าย เช่น ปลากัด ซึ่ง สิรินุช ฉิมพลี (2559) กล่าวว่า ปลากัดเป็นปลาที่ตลาดมีความต้องการสูงมากทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ

โดยเฉพาะตลาดภายในประเทศ ร้านขายปลาสวยงามที่เปิดขายในจังหวัดต่าง ๆ นั้น จะไม่ดำเนินการเพาะเลี้ยงปลากัด แต่จะเข้าไปหาซื้อมาจากกรุงเทพมหานคร หรือการสั่งซื้อทางอินเทอร์เน็ต ปัจจุบันมีการจำหน่ายปลากัดทั้งภายในและต่างประเทศ ประมาณปีละ 1 ล้านตัว

(ก) ปลาออสการ์

(ข) ปลามังกร หรือ ปลาอะโรวาน่า

(ค) ปลากระแห

(ง) ปลาการ์เผือก

ภาพที่ 2.2 ปลาสวยงามที่มีขนาดใหญ่

1.4 นิสัยของปลาสวยงาม จากจำนวนปลาสวยงามที่มีอยู่มากมาย การเลือกเลี้ยงปลาสวยงามนอกจากจะเลือกที่ความสวยงามแล้ว ยังต้องศึกษานิสัยของปลาให้รอบคอบด้วย เนื่องจากปลาบางชนิดจะมีนิสัยดุร้าย เกเร หากนำไปเลี้ยงปะปนกัน อาจมีปลาบางชนิดที่ถูกทำร้ายหรือถูกจับกินเป็นอาหารได้

1.5 การอยู่ร่วมกัน ผู้เลี้ยงปลาสวยงามส่วนใหญ่มักนิยมเลี้ยงปลาหลายชนิดภายในตู้เดียวกัน เพื่อจะได้เห็นปลาหลายลักษณะและหลายสีส่น ถึงแม้ปลาที่เลือกเลี้ยงจะไม่ถูกระบุว่าเป็นปลาที่ล่าเหยื่อหรือทำอันตรายปลาอื่น แต่หากพิจารณาให้ดีจะพบว่ามีปลาบางชนิดมีการทำอันตราย

กันเสมอ ทำให้ปลากลุ่มหนึ่งถูกทำลายหรือเกิดการติดเชื้อจนตายได้ ตัวอย่างเช่นการเลี้ยงปลาทองร่วมกับปลาหางนกยูงและปลานีออน ถ้าปลาทองมีขนาดเล็กก็จะไม่ทำอันตรายปลาทั้งสองชนิด แต่เมื่อปลาทองมีขนาดใหญ่ขึ้น จากนิสัยที่กินอาหารเก่งและมักว่ายน้ำหาอาหารตลอดเวลา ก็มักจะทำอันตรายปลาหางนกยูงและปลานีออนจนตาย โดยเฉพาะเวลากลางคืนเมื่อปิดไฟปลาทั้งสองชนิดจะเขื่องซ่า ทำให้ถูกทำอันตรายได้ง่าย ยิ่งถ้าเป็นลูกปลาก็มักจะถูกปลาทองไล่จับกินอย่างง่ายตาย แต่ถ้านำปลาทองไปเลี้ยงร่วมกับปลาชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปลาหางดาบ ปลาสดแดง ปลาสดดำ หรือปลาเซลฟิน ซึ่งปลาเหล่านี้มีขนาดใหญ่กว่าปลาหางนกยูงและค่อนข้างมีความว่องไว พวกปลาสดจะกลายเป็นตัวอันตรายสำหรับปลาทอง ถึงแม้ว่าปลาสดจะมีขนาดเล็กกว่าปลาทองมาก แต่จากการที่มีความว่องไวและมักเข้าไปกัดแทะหรือตอดตามตัวและครีบของปลาทอง จะค่อย ๆ ทำให้ปลาเกิดบาดแผล หรือปลาที่มีบาดแผลอยู่แล้วก็ยิ่งชอบเข้าไปกัดแทะบริเวณแผลเพื่อกินเนื้อเยื่อ ทำให้ปลาบอบช้ำเนื่องจากแผลไม่หายและมักขยายลุกลามติดเชื้ออื่น ๆ มากขึ้น ดังนั้นการเลี้ยงปลาทองร่วมกับปลาสด ผู้เลี้ยงจึงมักพบว่าปลาทองเกิดแผลเป็นโรครักขยากรและมักตายไป หรือการเลี้ยงปลาเสือสุมาตราร่วมกับปลานีออน ปลาเสือสุมาตราจะมีนิสัยค่อนข้างมีความดุร้ายในฤดูกาลผสมพันธุ์ ก็มักจะทำอันตรายปลานีออนจนตายได้ จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเลือกชนิดปลาที่จะเลี้ยงร่วมกัน จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาพิจารณาให้รอบคอบ

1.6 ความอดทนของปลา ปลาแต่ละชนิดจะมีความทนทานต่อการเปลี่ยนแปลง

สภาพแวดล้อมได้ต่างกัน จากการที่ปลาสวยงามถูกนำมาเลี้ยงไว้ในพื้นที่แคบ ๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างกะทันหันย่อมเกิดได้ตลอดเวลา เช่น การให้อาหารมากเกินไปจนเศษอาหารไปสะสมบูดเน่าอยู่ในวัสดุกรอง หรือการเปลี่ยนน้ำใหม่โดยขาดประสบการณ์ เติมน้ำที่มีคลอรีนสูงมากเกินไป หรือปัญหากระแส ไฟฟ้าขัดข้องทำให้เครื่องให้อากาศและระบบกรองน้ำไม่ทำงาน ซึ่งหากเกิดเป็นเวลานาน เช่น เกินกว่า 1 ชั่วโมงขึ้นไปปริมาณออกซิเจนจะลดต่ำลง ปลาจะได้รับอันตรายมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นกับขนาดและจำนวนปลาที่เลี้ยง ดังนั้นการเลือกชนิดปลาก็ยังอาจต้องพิจารณาถึงความอดทนของปลาประกอบด้วย เช่น ปลาหางไหม้ และ ปลานีออน ถูกกระทบจากปริมาณคลอรีนจนมีผลทำให้ปลาตายได้อย่างง่ายดาย ปลาปอมปาดัวร์ และปลานีออน ไม่อดทนต่อสภาพอุณหภูมิต่ำ กลุ่มปลาตะเพียน ปลาแกดแดง ปลาทอง ปลาทรงเครื่อง ปลาคาร์พ และปลาสร้อยชนิดต่าง ๆ ไม่อดทนต่อสภาพการขาดออกซิเจน

2. นิัยการกินอาหารของปลา

การเลือกเลี้ยงปลาสวยงามควรจะต้องรู้ว่าปลาที่จะเลี้ยงนั้น ปกติกินอาหารประเภทใดเป็นหลัก ซึ่งจากจำนวนชนิดปลาสวยงามที่มีอยู่มากมายนั้น จะเห็นความแตกต่างของลักษณะอาหารที่ปลาชอบกินได้อย่างเด่นชัด

วิมล เหมะจันทร์ (2540) ได้จัดแบ่งกลุ่มการกินอาหารของปลาตามนิัยการกินอาหาร ไว้ดังนี้

2.1 ปลาล่าเหยื่อ (Predator Fishes) เป็นปลาที่ชอบไล่ล่าเหยื่อที่มีชีวิต จัดว่าเป็นปลาที่มีนิสัยดุร้าย อาหารในธรรมชาติจะเป็นลูกปลา ปลาขนาดเล็ก กุ้ง ลูกกบ และลูกเขียด ตัวอย่างปลากลุ่มนี้ เช่น ปลามังกร ปลากราย ปลาตองลาย ปลากระทิง ปลาชะโด ปลาเสือพ่นน้ำ และปลาการ์

2.2 ปลาที่ชอบแทะเล็ม (Grazer Fishes) เป็นปลาที่กัดกินอาหารประเภทแทะเล็มหรือทอด สามารถกินได้ทีละเล็กละน้อยเหมือนการเล็มหญ้าของวัวและแพะ ชอบกินสาหร่าย ตะไคร่น้ำ ตัวอย่างปลากลุ่มนี้ เช่น ปลานกแก้ว ปลาผีเสื้อ ปลาแพะ และปลาเลียหิน เป็นต้น

2.3 ปลาที่กรองอาหารกิน (Strainer) คือปลาที่กินอาหารโดยการกรองคัดเลือกขนาดของเหยื่อ ปลาเหล่านี้จะมีซี่กรองยาวมาก เช่น ปลาฉลามบางชนิด

2.4 ปลาที่ชอบดูด (Sucker) ปลาที่ใช้ปากดูดหากินตามพื้นตู้ ปากของปลาเหล่านี้มีพัฒนาการสำหรับการดูดปากอยู่ทางด้านล่าง ส่วนมากหากินตามลำธารหรือแม่น้ำ เช่น ปลาลูกมิ่ง ปลาเลียหิน หรือ ปลาซัคเกอร์ชนิดต่าง ๆ

นอกจากนั้น ยังสามารถแบ่งกลุ่มปลาออกตามลักษณะการกินอาหาร ดังนี้

ปลากินพืช (Forage หรือ Herbivorous Fishes) หมายถึงปลาที่ปกติจะหากินพวกพืชเป็นอาหารหลัก เช่น กินรากหรือใบพืช รวมทั้งตะไคร่น้ำ ตัวอย่างปลาพวกนี้ ได้แก่ ปลาตะเพียนทอง และปลากะแห

ปลากินเนื้อ (Carnivorous Fishes) หมายถึงปลาที่ปกติจะหากินพวกเนื้อสัตว์เป็นอาหารหลัก ซึ่งมีทั้งที่ชอบไล่ล่าเหยื่อที่มีชีวิตหรือกัดแทะซากของสิ่งมีชีวิต เช่น ปลามังกร ปลาเสือตอ ปลาชะโด และ ปลากราย เป็นต้น

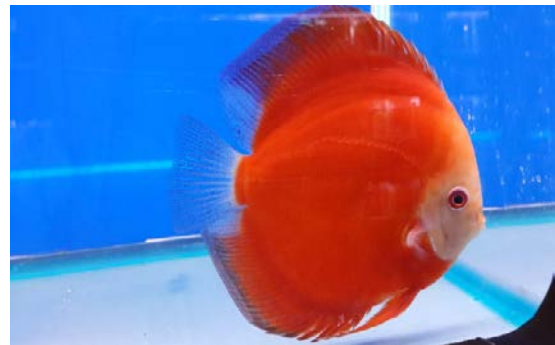
(ก) ปลาตะเพียนทอง กลุ่มปลากินพืช

(ข) ปลาเทวดา กลุ่มปลากินแมลง

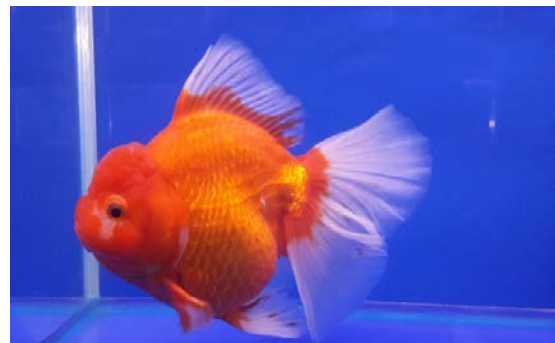
(ค) ปลามังกร กลุ่มปลาล่าเหยื่อ

(ง) ปลาปอมปาดัวร์ กลุ่มปลากินตัวอ่อนแมลง

(จ) ปลาเรดเทล กลุ่มปลาแทะซาก

(ฉ) ปลาทอง กลุ่มปลากินทั้งเนื้อและพืช

ภาพที่ 2.3 ชนิดปลาสวยงามแบ่งตามนิสัยการกินอาหาร

ปลากินทั้งเนื้อและพืช (Omnivorous Fishes) หมายถึงปลาที่ไม่เจาะจงชนิดของอาหาร สามารถกินอาหารได้ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นพรรณไม้น้ำ ตัวอ่อนแมลง ลูกกุ้ง และลูกปลาขนาดเล็ก ตัวอย่างปลาพวกนี้ได้แก่ ปลาทอง ปลาคาร์พ และปลาหมอชนิดต่าง ๆ

ปลากินแมลงและตัวอ่อนของแมลง (Insectivorous Fishes) เป็นปลาที่ชอบกินอาหารที่มีชีวิตเช่นกัน แต่เป็นพวกตัวอ่อนของแมลงหรือแมลงขนาดเล็กต่าง ๆ เช่น ลูกน้ำ หนอนแดง ไรแดง ตัวอย่างปลากลุ่มนี้ได้แก่ ปลาเทวดา ปลาปอมปาดัวร์ ปลาเสือพ่นน้ำ และปลากัด

ปลากินแพลงตอนสัตว์ (Zooplankton Feeder) เป็นปลาที่ชอบกินพวกสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ได้แก่ ไรน้ำชนิดต่าง ๆ ตัวอย่างปลากลุ่มนี้ได้แก่ พวกปลาสวยงามที่มีขนาดเล็ก เช่นปลาหางนกยูง ปลาสอด ปลาม้าลาย ปลานีออน และปลาซิ่วอื่น ๆ

วิธีการเลือกซื้อปลาสวยงาม

เมื่อตัดสินใจว่าจะเลี้ยงปลาสวยงามและได้ตัดสินใจเลือกชนิดปลาที่จะเลี้ยงแล้ว ขั้นตอนสำคัญอันดับต่อไปคือการไปร้านขายปลาสวยงาม เพื่อเลือกซื้อปลาที่ต้องการมาเลี้ยง ซึ่งการเลือกปลาที่ดีและสมบูรณ์ ผู้เลี้ยงควรทำความเข้าใจส่วนประกอบของปลาสวยงาม ดังภาพที่ 2.4 เมื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับส่วนประกอบของปลาสวยงามแล้ว ก็สามารถตัดสินใจเลือกซื้อปลาได้อย่างมีหลักการ ซึ่งวิธีการเลือกซื้อปลาควรพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

1. ควรเลือกซื้อปลาในเวลากลางวัน เนื่องจากจะสังเกตเห็นสีที่แท้จริงของปลาได้ดี แต่ในปัจจุบันการจัดตู้ปลาที่มีความทันสมัยมากขึ้น โดยร้านขายปลาสวยงามมักจะติดหลอดไฟพวกแสงสะท้อน แล้วเปิดไว้ตลอดเวลาเพื่อทำให้เห็นปลามีสีสันสดใสมากกว่าที่เป็นจริง
2. สังเกตสภาพของตัวปลา การสังเกตสภาพตัวปลา คือ ผู้ซื้อต้องสังเกตส่วนประกอบต่าง ๆ ของปลาตามลักษณะและส่วนประกอบภายนอกที่สังเกตได้ ได้แก่ ลำตัว ส่วนหัว ตา ครีบต่าง ๆ เช่น ครีบหลัง ครีบอก ครีบหาง ครีบท้อง เป็นต้น ซึ่งส่วนประกอบภายนอกของปลาแสดงไว้ในภาพที่ 2.4 นอกจากนั้น ควรเลือกปลาที่ไม่มีร่องรอยความบอบช้ำ เช่นเกล็ดหลุด ครีบแหงหรือมีแผลตามลำตัว เพราะอาจเป็นปลาที่ได้รับการกระทบกระเทือนจากการลำเลียง หรือมีการระบาดของโรคร้ายเกิดขึ้น ถ้าเลือกซื้อปลาที่บอบช้ำมาเลี้ยงอาจเกิดการติดเชื้อต่าง ๆ ได้ ถ้ามีการระบาดของโรคร้ายอยู่แล้ว ปลาที่เลือกซื้อมาก็มักจะตายหมดและอาจติดต่อไปยังปลาตัวอื่น ๆ ที่เลี้ยงไว้ก่อนแล้วได้
3. สังเกตลักษณะการว่ายน้ำหรือการทรงตัวของปลา ควรสังเกตว่า ชนิดปลาที่จะซื้อมาเลี้ยง มีลักษณะการว่ายน้ำอย่างไร เช่น พวกปลานีออน ปลาเสือสุมาตรา ปลาสอด และปลาซิ่วชนิดอื่น ๆ มักชอบว่ายน้ำวนเวียนไปมาตลอดเวลาบริเวณกลางน้ำถึงผิวน้ำ ต้องไม่เชื่องซึมลงไปพักอยู่กับตู้หรือลอยตัวอยู่แต่ผิวน้ำ พวกปลาเทวดา และปลาปอมปาดัวร์ ชอบว่ายน้ำช้า ๆ ลักษณะเป็นสง่า ต้องไม่ไปซุกตามหินหรือมุมตู้

หลักเบื้องต้นในการเลี้ยงปลาสวยงาม

ปลาสวยงามแต่ละชนิดมีความต้องการปัจจัยในการเลี้ยงต่างกัน ดังนั้นหากต้องการให้ปลาที่เลี้ยงมีความสวยงาม แข็งแรง และเจริญเติบโตดีตามต้องการ โดยทั่วไปแล้ว การเลี้ยงปลาสวยงาม ควรพิจารณาถึงหลักต่าง ๆ ดังนี้ (สุรศักดิ์ วงศ์กิตติเวช, 2542)

1. ภาชนะสำหรับเลี้ยงปลา ปลาสวยงามแต่ละชนิดจะมีความสวยงามมากขึ้น หากเลือกภาชนะในการเลี้ยงได้ถูกต้องเหมาะสม เช่น ปลาคาร์พ เหมาะที่จะเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ภายนอกอาคาร ปลาแรด และปลามังกร เหมาะที่จะเลี้ยงในตู้กระจกขนาดใหญ่และเลี้ยงเพียงตัวเดียวโดด ๆ ปลา นีออน ปลาเสือสุมาตรา ปลาม้าลาย ปลาซิวข้างขวาน ปลาหางนกยูงและปลาสอด เหมาะที่จะเลี้ยงในตู้กระจกขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ส่วนปลากัด เหมาะสำหรับเลี้ยงในภาชนะขนาดเล็ก เช่น ขวดเหล็ยม หรือขวดโหลรูปทรงต่าง ๆ การเลือกตู้ปลาสวยงาม โดยทั่วไปที่ใช้ ก็คือ ขนาดปลา 1 นิ้วต่อน้ำ 5 แกลลอน แต่ถ้าขนาดตู้ยิ่งใหญ่ยิ่งดี ที่สำคัญสถานที่ตั้งของตู้ปลา ไม่ควรใกล้ประตูหรือหน้าต่าง เพราะอาจจะมีโดนแสงแดด ซึ่งอาจทำให้เกิดตะไคร่ได้ง่าย ภาชนะชนิดต่าง ๆ สำหรับเลี้ยงปลาสวยงามแสดงไว้ในภาพที่ 2.5

2. สถานที่ การเลือกที่สร้างบ่อหรือที่จัดวางตู้ปลา พร้อมอุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับอาคาร หรือลักษณะของห้อง ไม่ว่าจะเป็นบริเวณใด มุมใด หรือห้องใด เพราะเมื่อสร้างบ่อหรือจัดวางตู้เรียบร้อยแล้ว หากเกิดเปลี่ยนใจอยากเปลี่ยนสถานที่ใหม่ จะมีความยุ่งยากในการเคลื่อนย้ายเพราะต้องมีการถ่ายน้ำออกและเคลื่อนย้ายปลา มักมีผลทำให้ปลาบอบช้ำหรือตู้เลี้ยงปลาชำรุดแตกร้าวได้ง่ายโดยเฉพาะหากทำให้ตู้ปลาเกิดการรั่วซึม ก็จะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับบริเวณข้างเคียง หรือการซ่อมแซมตู้ อาจทำให้ความสวยงามลดลงได้ (วันเพ็ญ มินกาญจน์ และคณะ, 2545)

3. ความหนาแน่นของปลา จำนวนปลาที่จะเลี้ยงในแต่ละตู้ไม่ควรให้มีจำนวนมากเกินไป สำหรับปลาบางชนิดอาจต้องเลี้ยงเพียงตัวเดียว เช่น ปลามังกร ปลาแรด ปลาเค้ ปลากราย ปลาตองลาย ปลาบู ปลาชะโด และปลากัด ไม่เช่นนั้นปลาจะไล่กัดทำอันตรายกันเอง ปลาบางชนิดอาจเลี้ยงเป็นคู่หรือจำนวนไม่มากมายนัก เช่น ปลาออสการ์ ปลาปอมปาดัวร์ ปลาเทวดา และปลาหมอชนิดต่าง ๆ หรือปลาบางชนิดควรเลี้ยงหลายตัวให้เป็นฝูงหรือเลี้ยงร่วมกับปลาชนิดอื่น ๆ แต่ก็ไม่ควรให้มีจำนวนมากจนเกินไป เพราะหากมีจำนวนมากเกินไป ปลาจะไม่ค่อยเจริญเติบโต แต่กลับอ่อนแอป่วยเป็นโรคได้ง่าย สำหรับจำนวนปลาที่เหมาะสมนั้นจะขึ้นกับชนิดและขนาดของปลาด้วย ซึ่งผู้เลี้ยงควรจะได้ศึกษาให้ละเอียดรอบคอบ (วันเพ็ญ มินกาญจน์ และคณะ, 2545)

(ก) ตู้กระจกเลี้ยงปลาทั่วไป

(ข) โหลใส่ปลากัด

(ค) ชั้นพลาสติก

(ง) ถังพลาสติกทรงสี่เหลี่ยม

(จ) ถังพลาสติกทรงกลม

(ฉ) บ่อซีเมนต์

ภาพที่ 2.5 ตัวอย่างภาชนะสำหรับเลี้ยงปลาสวยงาม

4. การรักษาความสะอาดในภาชนะเลี้ยงปลาหรือตู้ปลา ผู้เลี้ยงควรจะให้ความสนใจวิธีการทำความสะอาดเพื่อกำจัดเศษอาหาร ซี้ปลา และตะกอนที่ตกค้างอยู่ในระบบกรองน้ำอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเท่ากับเป็นการกำจัดเศษอาหารและมูลที่ปลาขับถ่ายออกมาออกจากตู้ปลา โดยทำความสะอาดอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จะทำให้ปลาที่เลี้ยงมีการเจริญเติบโตรวดเร็ว และยังเป็นช่วยป้องกันการเกิดโรคระบาดปลา ที่อาจเกิดจากเศษอาหารที่บูดเน่าได้ (เกย์ เจริณี, 2550)

5. การถ่ายน้ำในภาชนะเลี้ยงปลาหรือตู้ปลา

ควรมีการเปลี่ยนถ่ายน้ำเป็นประจำ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนหมดทั้งตู้ แต่ถ่ายออกเพียง 1 ใน 4 ของน้ำที่มีอยู่ด้วยวิธีการลึกลง โดยดูจากระดับน้ำลึกของน้ำเป็นหลัก เช่น ตู้เลี้ยงปลาที่ใส่น้ำสูงประมาณ 40 เซนติเมตรจะถ่ายน้ำออกให้ระดับน้ำลดลง 10 เซนติเมตรก็พอ แล้วเติมน้ำใหม่ให้ได้ระดับเดิม กระทำเช่นนี้สัปดาห์ละ 2 – 3 ครั้ง จะทำให้น้ำมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการดำรงชีพของปลาอยู่เสมอ (เกย์ เจริม, 2550)

6. การให้อาหารปลาสวยงาม การเลี้ยงปลาสวยงามก็เหมือนกันกับการเลี้ยงสัตว์บกโดยทั่วไปคือต้องให้อาหารทุกวัน เพราะปลาสวยงามที่เลี้ยงในตู้ไม่สามารถหาอาหารธรรมชาติกินได้ และยังมี ความเคยชินกับการได้รับอาหารทุกวัน ดังนั้นหากปลาถูกปล่อยให้อดอาหารเป็นเวลา 2 – 3 วัน ก็จะทำให้ปลามีสุขภาพเสื่อมโทรมและมักทำอันตรายกันเอง นอกจากนั้นการให้อาหารปลาสวยงามยังมีข้อปดภัยที่ควรพิจารณาดังนี้ (อมรรัตน์ เสริมวัฒนากุล และบุษกร บำรุงธรรม, 2543)

6.1 ให้อาหารเป็นเวลา เพื่อให้ปลาเกิดความเคยชิน การให้อาหารปลาสวยงามในแต่ละวันควรให้เพียง 2 ครั้ง ในตอนเช้าและเย็นก็เป็นการเพียงพอสำหรับปลา

6.2 พิจารณาถึงชนิดของปลา แล้วเลือกชนิดของอาหารให้เหมาะสม โดยเฉพาะของเม็ดอาหารควรให้เหมาะสมที่ปลาจะสูบกินได้ง่าย

6.3 พิจารณาถึงวัยของปลา ถ้าเป็นวัยอ่อนก็ต้องให้บ่อยครั้งมากขึ้น อาจเป็นวันละ 2- 4 ครั้ง

7. อุณหภูมิของน้ำในตู้ปลา ผู้เลี้ยงปลาสวยงามจะต้องรำลึกอยู่เสมอว่าปลาเป็นสัตว์เลือดเย็น กิจกรรมต่าง ๆ ของร่างกายจะปรับไปตามอุณหภูมิ ดังนั้นในฤดูหนาวการเผาผลาญอาหารภายในร่างกายก็จะลดลงตามอุณหภูมิน้ำ นั่นหมายถึงปลามีความต้องการอาหารลดลง ผู้เลี้ยงจะต้องลดปริมาณอาหารที่ให้ออก และควรให้อาหารเพียงวันละครั้งในตอนบ่ายหรือเย็น แต่ถ้าหากต้องการให้ปลากินอาหารตามปกติ ก็อาจกระทำโดยใช้เครื่องให้ความร้อนที่ควบคุมอุณหภูมิได้ จะทำให้ปลาแข็งแรงและกินอาหารได้ตามปกติ ในตู้ปลาทองควรควบคุมอุณหภูมิของน้ำให้อยู่ในระดับ 20-25 องศาเซลเซียส เพราะช่วงดังกล่าว จะทำให้ปลาทองมีสีเข้มที่สุด (สรุศักดิ์ วงศ์กิตติเวช, 2542)

8. แสงสว่าง การเลี้ยงปลาสวยงามในตู้กระจกมักตั้งตู้ปลาอยู่ในห้องหรือในอาคาร และมักตั้งในบริเวณที่ไม่ได้รับแสงแดด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดตะไคร่น้ำหรือเกิดน้ำเขียวในตู้เลี้ยงปลา ดังนั้น

การเพิ่มแสงสว่างในตู้เลี้ยงปลาจึงมีความจำเป็น เพื่อเพิ่มความสวยงามและเป็นการช่วยให้ปลาแข็งแรง อีกทั้งยังช่วยให้พรรณไม้น้ำมีการสังเคราะห์แสงเจริญเติบโตได้ (เกย์ เจริม, 2550)

9. การจับปลาหรือการเคลื่อนย้ายปลา การจับปลามีวิธีการที่เหมาะสม คือ ควรใช้ภาชนะที่ใหญ่กว่าตัวปลา เช่น ขัน หรือถังพลาสติก ใส่ลงในตู้ปลาแล้วค่อยๆ โละปลาโดยอาจใช้กระชอนช่วยค่อยๆ โละปลาเข้าภาชนะ แล้วยกขึ้นทั้งปลาและน้ำ อาจใช้กระชอนช่วยปิดปากภาชนะกันปลากระโดดสำหรับปลาบางชนิดด้วย แล้วย้ายปลาไปลงภาชนะที่เตรียมไว้ (เกย์ เจริม, 2550)

10. น้ำที่จะใช้เลี้ยงปลาสวยงาม จะต้องเป็นน้ำที่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการดำรงชีพของปลา และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือจะต้องใส เพราะสิ่งสำคัญสำหรับการเลี้ยงปลาสวยงามคือต้องการมองเห็นปลาสวยงามอย่างชัดเจน มองดูน้ำใสสะอาด (เกย์ เจริม, 2550)

บทสรุป

การเลี้ยงปลาสวยงามให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้เลี้ยงจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปลาสวยงามชนิดนั้นให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ โดยเฉพาะวัตถุประสงค์หลักของการเลี้ยงว่าจะเลี้ยงเพื่อเป็นงานอดิเรก หรือเพื่อจำหน่าย โดยข้อมูลเบื้องต้นที่ควรศึกษาได้แก่ การเลือกชนิดปลาที่จะเลี้ยง โดยควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีววิทยาของปลาสวยงามชนิดที่เลือกเลี้ยง ความหลากหลายทางพันธุกรรม การอยู่ร่วมกัน นิสัยของปลาชนิดนั้น ๆ ความนิยมหรือความต้องการของตลาด ความยากง่ายของการเลี้ยงและการเพาะพันธุ์ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ นิสัยการกินอาหารของปลาสวยงามแต่ละประเภท โดยทั่วไปมีอยู่ 3 ลักษณะได้แก่ ปลากินพืช ปลากินเนื้อ และปลาที่กินทั้งเนื้อและพืช นอกจากนี้ผู้เลี้ยงควรศึกษาหลักการเบื้องต้นในการเลี้ยงปลาสวยงามแต่ละชนิด เพื่อทราบข้อมูลและเป็นการเตรียมความพร้อมในการเลี้ยงดู สามารถจัดสภาพแวดล้อมของการเลี้ยงได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนมีการดูแลเอาใจใส่ปลาสวยงามอย่างถูกวิธี จะช่วยทำให้ปลาสวยงามที่เลี้ยงมีสุขภาพแข็งแรง อัตราการเจริญเติบโตดี และมีสีสันที่สวยงามได้

คำถามท้ายบท

1. การเลือกชนิดปลาสวยงามที่จะเลี้ยง จะต้องพิจารณาถึงอะไรบ้าง
2. จงยกตัวอย่างปลาสวยงามที่กินพืชเป็นอาหาร 2 ชนิด
3. จงยกตัวอย่างปลาสวยงามที่กินเนื้อเป็นอาหาร 2 ชนิด
4. จงยกตัวอย่างปลาสวยงามที่กินพืชและเนื้อเป็นอาหาร 2 ชนิด
5. จงยกตัวอย่างปลาสวยงามที่กินแพลงก์ตอนเป็นอาหาร 2 ชนิด
6. เราสามารถเลี้ยงปลาอะโรวาน่า ร่วมกับปลาทองได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
7. จงอธิบายถึงลักษณะที่ดีของปลาทองสายพันธุ์อรันดา
8. หากต้องการเลี้ยงปลาแฟนซีคาร์พเป็นปลาสวยงาม จะมีวิธีการเตรียมภาชนะเลี้ยงอย่างไร
9. จงอธิบายถึงการจับปลาหรือการเคลื่อนย้ายปลาขนาดใหญ่จากตู้ปลาสวยงาม
10. วิธีการเลือกซื้อปลาสวยงามที่ดี มีข้อสังเกตอย่างไรบ้าง จงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมประมง. (2545). **คู่มือฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำ โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ด้านการประมง ปี 2545**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
กองบรรณาธิการ. (2557). **เจาะกระแสน้ำ Oranda ปลาทองรุ่นยักษ์**. อควาเรียมบิส. นครปฐม: ชบาเงิน.
- เกย์ เจริญ. (2550). **คู่มือเลี้ยงปลาสวยงามฉบับสมบูรณ์**. (แปลจาก The Perfect Aquarium. โดย วรวรรณ สิมะโรจน์). กรุงเทพฯ: เนชั่น พรินติ้ง เซอร์วิส.
- ประภาส โฉลกพันธ์รัตน์. (2540). **การเลี้ยงปลาสวยงาม**. ขอนแก่น: ภาควิชาประมง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันเพ็ญ มีนกาญจน์ กาญจนา จิรพันธ์พิพัฒน์ และพิสิฐ ภูมิคง. (2545). **ปลาออกลูกเป็นตัว**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสัตว์น้ำสวยงามและสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำ กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- วิมล เหมะจันทร์. (2540). **ชีววิทยาปลา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิรินุช ฉิมพลี. (2559). **ฟาร์มปลากัดสิรินุช เบบตา ฟาร์ม**. (ออนไลน์). สืบค้นวันที่ 28 พฤษภาคม 2559. จาก <https://www.facebook.com/sirinutfarm?lst=100001060777905%3A100001099042625%3A1507212860>.
- สุจินต์ หนูขวัญและอรุณี รอดลอย. (2552). **100 ชนิดปลาสวยงามของไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสัตว์น้ำสวยงามและพรรณไม้น้ำ สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุรศักดิ์ วงศ์กิตติเวช. (2542). **คู่มือการเลี้ยงปลาทองฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: เอ็ม ซีพพลาย.
- อมรรัตน์ เสริมวัฒนากุล และบุษกร บำรุงธรรม. (2543). **อาหารปลาสวยงาม**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสัตว์น้ำสวยงามและสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำ กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อรุณี รอดลอย สุจินต์ หนูขวัญ จารุวรรณ เรืองทอง และนาฎพดา ศุภผล. (2552). **100 สายพันธุ์ปลาสวยงามต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสัตว์น้ำสวยงามและพรรณไม้น้ำ สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

